

*Development of the Social Pedagogy
Развитие на социалната педагогика*

СЪВРЕМЕННИ ВЪЗПИТАТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ СОЦИАЛНОПЕДАГОГИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ

Гинка Димитрова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Възпитателните технологии в социалнопедагогическата дейност са едно от основните направления на педагогическите технологии. Те имат интегративен характер. Базирант се на постиженията на педагогиката, психологията, социалната педагогика, социологията и редица други науки за човека, допринасящи за ефективността на възпитателния процес и дейност в социалнопедагогическата сфера. В статията представяме работата ни с магистри, свързана с подготовката им за умело използване на съвременни възпитателни технологии в педагогическата дейност.

Keywords: technology; education; socio-educational activity; project; ethical dilemmas

Развитието и усъвършенстването на социалнопедагогическата дейност и възпитателните взаимодействия в условията на глобализация не е възможно без внедряване на съвременни възпитателни технологии. Социалната заявка за развитие на творческия потенциал на личността обуславя актуалността на прилагане на съвременни технологии, базирани на хуманизма, който следва да стимулира възпитаниците през всички периоди на тяхното развитие, възпитание и обучение. Хуманизацията на обществото е императив на ХХІ век (Dimitrova, 2009).

Възпитателната технология в социалнопедагогическата дейност е едно от основните направления на педагогическа технология, което все още е недостатъчно изследвано. Една от причините е, че възпитателният процес по-трудно се поддава на формализация, типологизация, алгоритмизация. В педагогическия процес организираниите дейности на възпитателя и възпитаника, общуването, взаимодействията им и създаваните взаимоотношения притежават специфични индивидуални характеристики, отличаващи се със своята неповторимост. В тях често преобладава творческият елемент.

Възпитателната технология има **интегративен характер**. Базира се на постиженията на педагогиката, психологията, социалната педагогика, социологи-

ята, биологията, теорията на информацията и редица други науки, свързани с човека и допринасящи за повишаване ефективността на възпитателния процес.

В съвремените интерактивните технологии откриват уникални възможности в различните направления на социалнопедагогическата сфера. Понятието **интерактивност** може да се разглежда като съставено от две думи: „интер“, което означава „между“, „заедно“, и „активност“ – действие, енергичност, инициативност. Интерактивността се отнася до взаимодействието между личностите както между възрастните и децата, така и между самите деца. Тя се базира на наличието на интерактивни умения, допринасящи за ефективността на дейността и взаимоотношенията на всеки субект.

Под интерактивни технологии във възпитателната дейност се разбира съвкупност от процедури, операции, средства и методи на взаимодействие между учители и ученици, възпитатели и възпитаници, насочени към постигане на определени цели и задачи. Терминът „интеракция“ произлиза от английската дума „interaction“, която означава взаимодействие (inter – взаимно, и action – действие).

Прилагането на съответните компоненти на интерактивните технологии осигурява определени взаимоотношения, взаимодействия и взаимовлияния между субектите – участници във възпитателния процес, и дейност в социалнопедагогическата сфера. Стимулират се инициативността, активността и съпричастността към съдържанието, организацията и качеството на съвместната дейност в нейните различни направления. Формират се знания, умения, личностни качества и компетенции за работа в екип, за сътрудничество, за проява на толерантност и хуманна комуникация. Хуманният индивидуален подход предполага добро познаване от педагога на темперамента, особеностите на чувствата, волевите характеристики и другите специфични качества на възпитаника (Dimitrova, 2002).

При това педагогическата технология във възпитателната практика изисква в управлението на социалнопедагогическите институции и при организацията на живота в техните общности да се включват и възпитаниците, т.е. те реално да участват в планирането, ръководството, организацията, реализацията, контрола, анализирането и оценяването качеството на основните социалновъзпитателни дейности и техните резултати. Възпитателят, като субект в социалнопедагогическата дейност, заема централна позиция сред факторите в дадена социалнопедагогическа общност. В този контекст решаваща роля за неговата ефективна реализация има осигуряването на необходимата социалнопедагогическа подготовка не само в теоретически, но и в практически аспект. Непосредственото включване на студентите по социална педагогика – в бакалавърска и в магистърска степен, в съответни социалнопедагогически дейности им осигурява възможност за запознаване и овладяване на необходимите знания и умения правилно да подбират и умело да прилагат съвременните възпитателни технологии в своята практика.

Методът на конкретните ситуации, прилаган върху интерактивна основа, напоследък се прилага у нас при възпитателната социалнопедагогическа практика, без обаче да се подценяват педагогическата роля и значение на реалната атмосфера и взаимоотношенията в конкретната общност; на личния пример, на отношенията и взаимоотношенията на учителя, възпитателя, ръководителя. Като една от най-важните задачи Кл. Сапунджиева откроява пригодността на социалния педагог да оказва помощ и подкрепа на деца, родители и възрастни, за да живеят в емоционално по-стабилен и цивилизован свят. **„Ядрото на професионалната компетентност при работата с хора и помагащите професии са духовността, хуманното отношение, чувствителността към болката, нетърпимостта към неправдата, професионализмът, подчинен на човешкото и насочен към конструирането на една по-съвършена човечност“** (Sapundshieva, 2006).

Средствата на възпитателната дейност, като компонент на социалнопедагогическата технология, представляват многообразна съвкупност както в сферата на културата, така и в окръжаващата среда и в природата. От културологични позиции се разкрива богат спектър от многообразни възпитателни средства, които са достижения на културата. Те са в сферата на науката, етиката, естетиката, изкуството, материални предмети и реч, отразени знаково в звукова и писмена форма. При прилагането им следва да се имат предвид следните основни условия за успешната им реализация, обособени в няколко групи. Към първата група се отнасят условията, които доминират в целта – да се формира мотив за конкретната дейност: силен интерес и потребност за участие в дадена дейност. Втората група има за цел осигуряване на успешно формиране на знания, представи и понятия, свързани с правните и нравствените норми на взаимоотношения и начини на поведение. В третата група условия е изискването да допринасят за формиране и утвърждаване на умения за самостоятелни значими решения и действия, свързани с цялостното духовно усъвършенстване на личността, с интелектуалното развитие и самовъзпитание, с подготовка за адекватен избор на професия и успешна реализация.

Усвояването и прилагането на съвременните възпитателни технологии от бъдещите и действащите педагози има изключително важна роля за ефективно реализиране на социалновъзпитателните им функции. Така вузовската им социалнопедагогическа подготовка допринася активно за формиране на активна социална позиция и творчески стил на дейност в социалновъзпитателен аспект в предстоящата им реализация. „Подготовката на новите специалисти за работа в социалната сфера – подчертава Н. Бояджиева, – включва базисна подготовка: основни теоретични курсове и съпътстващи дисциплини... А супервизорското консултиране е задължително в първите години на самостоятелната работа на начинаещите“ (Boiadshieva, 340). Сред тях особено полезни ще бъдат тематични направления като: съвременни възпитателни технологии (интерактивни, информационни, консултативни, комуникативни, проективни).

Работата по проект се прилага като активна форма на учебно-възпитателния процес, основаваща се на взаимодействие, сътрудничество и екипна дейност. Създаването на екип и изпълняването на ролеви функции от участниците води до установяване на позитивни партньорски взаимоотношения между тях. Преодолява се напълно проявата на пасивност от участниците. В своята преподавателска дейност в последните години с магистри (Съвременни образователни технологии – СОТ) във Великотърновския университет се убедих в ефективността на възлагането на проекти по проблемите на възпитателната технология. При лекционните курсове свързвам разглеждането на теоретичните въпроси с активно участие на магистрите, с които илюстрираме как практически по определена от тях актуална тема може да се приложи съответна технология, достъпна за децата, с които работят. Така те не само осъзнават същността например на интерактивните технологии, но и проявяват инициативност и готовност да организират и да представят на базата на съвременните технологии своята възпитателна дейност.

За изпитната сесия им се възлага да подготвят и защитят проект, съдържащ осъществена възпитателна дейност чрез прилагане на съвременни технологии. Значителна част от тези магистри, усвоили определени знания и умения при организираната възпитателна работа по проекта, приемат тази тема и за дипломна работа и продължават да обогатяват дейността си. В проектите и дипломните работи се представя приложение на съвременни технологии по актуални възпитателни теми: „Не на агресията“, „Възпитаване на толерантност в мултикултурна среда“, „Формиране на комуникативна култура“, „Приятелите на природата“, „Формиране на здравословен начин на живот“, както и по други важни проблеми за взаимоотношенията, сътрудничеството, хуманизма.

Проектните дейности са ефективна извънаудиторна форма в професионално-практическата подготовка на студентите – социални педагози. „Висшите учебни заведения – вече част от европейското образователно пространство, се преориентират към стандарти и форми, ... адекватни на съвременните изисквания“ (Zdravkova, 2011). Например проект „Подадена ръка“ е реализиран през 2008 г. от екип преподаватели и студенти в Педагогическия факултет на Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“. Той е с двустранна насоченост: социално интегриране на деца, отглеждани в институции, и повишаване на професионалната подготовка на студентите – бъдещи социални педагози“ (Kostova, 2011).

При подготовката на студентите магистри (с малки изключения те са действащи педагози) по проблемите на проектиране на възпитателната дейност специално внимание отделяме на етапите на този процес. По-обобщено ги свеждаме до следните:

1. Първи етап. Разкриване на актуални проблеми в конкретната социално-педагогическа действителност, затруднения и предстоящи задачи в духа на приетите изисквания и стандарти. Формулиране темата на проекта.

2. Втори етап. Определяне целите и задачите на проекта. Моделиране на очакваните резултати и критериите за ефективност.

3. Трети етап. Анализ на системата от ресурси в конкретните условия и разработване вариант за реализиране на проекта. Систематизиране на представянето по раздели: актуалност и значимост на проблема при конкретните условия; информация за различните подходи, методи, форми и средства за решаване на проблема; правна и икономическа база; програма за бъщите действия и взаимодействия с възпитаниците и с други субекти. Определяне етапите на действията.

4. Четвърти етап. Изпълнение на проекта. Осъществяване на планираните действия и взаимодействия.

5. Пети етап. Подготовка за презентация и доклад за защита на проекта.

В социалнопедагогическите институции педагогът, възпитателят от източник на информация в съответни ситуации се превръща и в медиатор, модератор и консултант: той поставя концептуалната рамка и напътства дейностите по обобщаване на резултатите. Проектното обучение и възпитание допринася успешно да се постигат и даже да се надминават зададените параметри. При този стил на педагогическо взаимодействие у възпитаниците се поражда усещането за предоставена свобода, за гласувано доверие и готовност за инициатива и творческа изява.

Ситуационните методи имплицират **тройния принцип** на моделиране – симулиране – имитиране, тъй като „играта“ и „ролята“ предполагат самостоятелно създаване на модел – корелат на реалността, неговото задвижване (стимулиране – изиграване) или чрез импровизация (личностна стратегия – включване в „ролята“ на ролевата игра), чрез имитация (възпроизвеждане на възможни прототипи) на проява на хуманизъм, толерантност, готовност за взаимодействие и сътрудничество, любознателност, логическо мислене, инициативност и творчество.

Казусът (ситуационният метод) е свързан с възможното най-близко до действителността представяне и обсъждане на реална ситуация с конкретен проблем, при която се налага той задълбочено да бъде разбран от възпитаниците, да се анализира и след това да се предложи и вземе адекватно решение за неговото разрешаване. В казуса следва да са описани достатъчно много факти, а не само тези, които са достатъчни за вземане на решение. Най-съществената особеност на метода е творческото приложение в нови условия на усвояния социален опит от участниците. Възпитаникът трябва внимателно да разграничава важната информация от неважната, да анализира ситуацията, да осъзнае основния проблем и да предлага варианти за решения. Според възпитателната цел за тяхното разрешаване се използват различни видове казуси: за вземане на решение; за преценка на мотиви, действия и поведение; за намиране на проблема в дадена ситуация; за самостоятелно проучване; групова дискусия, за преценка и отношение, за решаване на проблем и др.

Решаването на **етични дилеми** при подготовката на социални педагози има важна роля за формиране на умения за вземане на правилно решение за предстоящи действия, реакции и проява на адекватно поведение. Значението на тази дейност е свързано с формирането на умения за даване на морална оценка, която се оформя чрез избор на алтернативни възможности по повод решаване на дадена проблемна ситуация. Разбирането и категоризацията на дилемите е първата важна стъпка в тяхното решаване (Benkova, 2010). Анализът на етичните дилеми може да премине през следните етапи:

- представяне на различни възможни алтернативи за решаване на дадената ситуация;
- извеждане на фактите – известни, неизвестни, възможни, вероятни;
- определяне на етичните принципи – основание за оценка на представените факти;
- преминаване към решение и неговото формулиране;
- аргументиране на решението – извеждане на най-убедителните основания;
- осъзнаване стойността на приетото решение (Callahan, 1988).

Формирането на качествено новата жизнена среда, започнало с компютърната революция и развитието на новото поколение информационни технологии, наложи новия модел на човешкото общество – информационното общество. Този модел е не само нов етап от развитието на науката и технологиите, но и нов вид култура, ново качество на живота, нов социум. За изпълнение на задачите, които стоят пред образователните институции на бъдещето, а именно да подготвят творческия потенциал, който ще изгражда икономиката на знанието, е необходимо да се затвори цикълът, заключен между момента на възникване на потребност от дадена професия в обществото, готовността на образователната система да отговори пълноценно на тази потребност, и удовлетвореността или неудовлетвореността на обществото от професионалната реализация на подготвените специалисти (Varbanova, 2003).

Възпитаващата функция на масовите комуникации и тяхната водеща роля се постига, от една страна, чрез провежданата **държавна възпитателна стратегия** в масмедииите, а от друга страна – чрез **активната избирателна ценностна ориентация** на личността спрямо масовите комуникации. Така се благоприятства усвояването на богатството и многообразието на културните ценности и традиции.

Мултимедията, благодарение на възможностите си за реализиране на интерактивност, може успешно да бъде използвана като ефективно средство при социалнопедагогическата дейност. Тя спомага за създаване и поддържане на образователно-възпитателна среда, която допринася за придобиването на персонално и социално знание. Прилагането на „мултимедия“ включва медийните елементи и чрез тях се дава възможност да се осъществява диалогов режим, който пресъзда-

ва реалната действителност. Комбинацията от текст, статична графика, фотоизображения, анимация, говор, звукови ефекти и музика, кино и видеофилми допринася за засилване на интереса на възпитаниците към даденото явление, процес, действие, отношение и поражда съответна позиция; повишава активността им при провеждането на определена форма на възпитателната дейност.

Мултимедията представя на младото поколение **разнообразни роли** на социално поведение и по този начин им дава възможност да изразяват позитивно или негативно лично отношение. Така при използването ѝ се получава и необходимата обратна информация, която може да покаже например как децата проявяват съпричастност или не към съдбата и действията на героите и изразяват съответна нравствена оценка на поведението им. Това допринася за формиране и утвърждаване на определени ценности у възпитаниците.

В заключение следва да подчертаем, че при съвременните условия на глобализация към образователната система се предявяват все по-високи очаквания и стандарти с цел повишаване качеството на подготовката на младото поколение в дух на нашите и европейските ценности. Това именно обуславя необходимостта и значимостта от прилагането на съвременни педагогически технологии, включително и в сферата на подготовката на специалисти за социалнопедагогическата сфера.

REFERENCES/ ЛИТЕРАТУРА

- Benkova, Kr. (2010). Etichnite dilemi v obuchenieto po etika na sotsialnata rabota. V: *Pedagogicheskata creda v universiteta kato prostranstvo za profesionalno-lichnostno rasvitie na badeshtiya specialist*. Gabrovo: Eks-express, 215 [Бенкова, Кр. (2010). Етичните дилеми в обучението по етика на социалната работа. В: *Педагогическата среда в университета като пространство за професионално-личностно развитие на бъдещия специалист*. Габрово: Екс-пресс].
- Boiadshieva, N. (2005). Supervisia I konsultirane v sotsialnata sfera. V: *Prevantivnata pedagogika. Teoriya I praktika*. Sofia: Izd. SU [Бояджиева, Н. (2005). Супервизия и консултиране в социалната сфера. В: *Превантивната педагогика. Теория и практика*. София: Изд. СУ].
- Callahan, J.C. (1988). *Ethical Issues in Professional Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Dimitrova, G. (2009). *Vazpitatelni vsaimodeistviya s detsata na XXI vek*. V. Tapново, Izd. „IVIS” [Димитрова, Г. (2009). *Възпитателни взаимодействия с децата на XXI век*. Велико Търново: Изд. „ИВИС“].
- Dimitrova, G. (2002). *Humanizam. Obshtuvane. Vazpitanie*. Sofia: Veda Slovena. [Димитрова, Г. (2002). *Хуманизъм. Общуване. Възпитание*. София: Веда Словена].

- Kostova, P. (2011). Proektat "Podadena raka". V: *Podadena raka*. Veliko Tarnovo: Faber [Костова, П.(2011). Проектът „Подадена ръка“. В: *Подадена ръка*. Велико Търново: Фабер].
- Sapundshieva, Kl. (2005). Sastoyanie i perspektivi na sotsialnata pedagogika v Bulgariya. V: *Sotsialna pedagogica. Istoriya. Teoriya. Praktika*. Sofia: Izd. SU [Сапунджиева, Кл. (2005). Състояние и перспективи на социалната педагогика в България. В: *Социална педагогика. История. Теория. Практика*. София: Изд. СУ].
- Varbanova-Dencheva, Kr. (2003). *Intelektualni komunikatsii i savremenni tehnologii*. Sofia: Akad. Izd., 37 – 38 [Върбанова-Денчева, Кр. (2003). *Интелектуални комуникации и съвременни технологии*. София: Акад. Изд].
- Zdravkova, B. (2011). Proektnite deinosti kato efektivna forma v profesionalno-prakticheskata podgotovka na studentite – soshtialni pedagozi. V: *Podadena raka*. Veliko Tarnovo: Faber [Здравкова, Б. (2011). Проектните дейности като ефективна форма в професионално-практическата подготовка на студентите – социални педагози. В: *Подадена ръка*. Велико Търново: Фабер].

MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN SOCIAL-PEDAGOGICAL ACTIVITY

Abstract. The educational technologies in the socio-pedagogical activity are one of the key directions in pedagogical technologies. These have an integrative character. They are based on the achievements of pedagogy, psychology, social pedagogy, sociology, and other sciences related to the human and contributing to the effectiveness of the educational activity. In this article there are presented some of the core technologies for the preparation of prospective social pedagogues.

✉ **Prof. Dr. Ginka Dimitrova**
University of Sofia
Sofia, Bulgaria
E-mail: ginkadimitrova7@abv.bg